

<https://doi.org/10.31891/PT-2024-3-2>

УДК: 159.9.07:339.3

**Каріна КРИВДА**

здобувач PhD,

Державний торговельно-економічний університет

<https://orcid.org/0009-0000-4534-5502>

e-mail: [krivdakarina@gmail.com](mailto:krivdakarina@gmail.com)

## **АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я МЕНЕДЖЕРІВ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ВІЙНИ**

*У статті представлено результати аналізу впливу програми психологічного забезпечення професійного здоров'я менеджерів торговельних підприємств під час війни. Про це свідчать позитивні зміни показників методик, які діагностують рівень професійного здоров'я менеджерів торговельних підприємств експериментальної групи. Визначено суттєве поліпшення загального індексу шкали здоров'я та його змінних, загального індексу шкали способу життя, індексу ресурсності, зниження показників професійного вигорання, підвищення загального рівня професійної життєстійкості. Такі позитивні зміни зумовили поліпшення професійного здоров'я менеджерів торговельних підприємств експериментальної групи в умовах війни з низького рівня до середнього.*

***Ключові слова:** програма, професійне здоров'я, психологічне забезпечення, менеджери, війна.*

**Karina KRYVDA**

State University of Trade and Economics

## **ANALYSIS OF THE RESULTS OF THE APPLICATION OF THE PROGRAM OF PSYCHOLOGICAL CARE OF THE PROFESSIONAL HEALTH OF MANAGERS OF COMMERCIAL ENTERPRISES DURING THE WAR**

*The article presents the results of the analysis of the impact of the program of psychological support for the professional health of managers of trade enterprises during the war.*

*The set of methods for diagnosing the level of occupational health of the examinees and indications for the use of the author's program of psychological support of the occupational health of the representatives of the experimental group were determined, and its effectiveness was clarified.*

*Thus, positive changes in the indicators of methods that diagnose the level of professional health of managers of trade enterprises of the experimental group were proven. This is confirmed by a significant improvement in the general index of the health scale and its variables, which compared to the control group in the experimental group achieved: a) a high level of spiritual health and an average level of psychological and physical, as well as physical activity and exercise, the use of preventive health practices, which determined the average level of the general index of the lifestyle scale; b) the resource efficiency index improved to an average level due to a significant increase in the amount of assets and a decrease in the amount of losses;*

c) indicators of professional burnout on the scale of emotional exhaustion and depersonalization, which reached average values, significantly decreased; d) both the general level of professional vitality and its components – professional involvement and professional control – rose to average levels, as well as the emotional component significantly decreased and the motivational and professional components increased to average values; e) the impact on the professional health of managers: psychological, physical and resource factors significantly decreased, which led to the improvement of the professional health of managers of commercial enterprises of the experimental group from a low level to an average level.

**Key words:** program, occupational health, psychological support, managers, war.

### **Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями**

Проблема здоров'я і, зокрема, його різновидів психічного, соціального, біологічного, фізичного, духовного, професійного в умовах пандемії і агресивної війни РФ проти України набуває особливого значення як у теоретичному, так і практичному напрямках в діяльності психологів і практиків.

Аналіз наукових підходів до категорії здоров'я та його психологічного забезпечення у науковій літературі вказує на складну детермінацію та зміст даного феномена і необхідність подальших психологічних і міждисциплінарних досліджень, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

### **Аналіз досліджень та публікацій**

Огляд літератури попередніх досліджень щодо тлумачення здоров'я засвідчує складність, неоднозначність цього поняття і не завжди передає різноманіття актуальних тенденцій у концептуалізації здоров'я.

Нині науковцями встановлено багатовекторність здоров'я, визначені його соціально-психологічні компоненти, критерії і рівні [10; 13]. Описані особливості впливу на здоров'я людини захисних механізмів, психологічних переживань; визначаються механізми саморегуляції психічного здоров'я [10; 13]; з'ясовується роль психологічного благополуччя [2; 14]; аналізується внутрішня картина здоров'я [10; 12], а також окреслено систему психологічного забезпечення психологічного здоров'я [13; 14; 15]. В умовах мирного часу розкрито проблеми здоров'я персоналу організацій і визначено сутність психічного здоров'я [4; 5]. Окрім того, визначено психологічні чинники та умови забезпечення психологічного здоров'я менеджерів освітніх організацій [6; 9].

Вивчення особливостей здоров'я і психологічних наслідків війни знайшло відображення у наукових працях вітчизняних авторів:

Л. Карамушки, О. Креденцер, В. Осьодла, С. Миронця, Є. Потапчука [4; 5; 9; 11; 14].

Проблеми професійного здоров'я представників силових структур досліджено у роботах В. Осьодла, С. Миронця, Є. Потапчука [11; 14; 15]. Психологічне здоров'я і професійні ризики в системі освіти вивчали Л. Карамушка, Т. Карпенко, О. Креденцер та ін. [4; 5; 6]. Серед зарубіжних досліджень психології здоров'я виділяють наступні теорії: теорія запланованої поведінки, транстеоретична модель, модель верифікації здоров'я [6, с. 57].

Психологічна складова є однією із істотних характеристик цілісного здоров'я людини. Так, останні дослідження К. Хомана самосвідомості, психологічного та фізичного здоров'я вказують на те, що прийняття свідомої позиції по відношенню до своїх недоліків та невдач допомагає знижувати стрес та покращувати поведінку по відношенню до здоров'я [6, с. 60]

Аналіз літературних джерел свідчить, що в умовах мирного часу розкрито основні поняття професійного здоров'я, визначено психологічні чинники та умови його забезпечення фахівців. Водночас нині невирішеною проблемою виявилось використання психологічних технологій у системі психологічного забезпечення професійного здоров'я менеджерів торговельних організацій в умовах війни, на що і спрямоване наше дослідження.

### **Формулювання цілей статті**

**Мета дослідження** – на підставі результатів експериментального дослідження з'ясувати ефективність авторської програми психологічного забезпечення професійного здоров'я менеджерів торговельних підприємств під час війни.

### **Виклад основного матеріалу**

Виходячи із комплексного підходу діагностики професійного здоров'я з'ясуємо вплив на менеджерів торговельних підприємств (МТП) програми психологічного забезпечення до і після її використання.

До контрольної групи обстежуваних МТП увійшли 95 осіб, які працювали півтора роки під час воєнного стану.

До експериментальної групи увійшли 25 МТП, які погодились на проведення і апробацію з ними відповідної авторської програми заходів й засобів психологічного забезпечення професійного здоров'я обстежуваних.

Дослідження контрольної й експериментальної груп проводилось за комплексом методик, які давали можливість з'ясувати ефективність впливу програми на компоненти професійного здоров'я особистості – психологічне, соціальне, духовне, екологічне й фізичне здоров'я та умови його забезпечення. З цією метою ми використали результати обстеження МТП до і після використання комплексної програми психологічного забезпечення за методикою «Оцінка способу життя та рівня здоров'я» Р. Страуба в адаптації і модифікації Г. Залевського [5].

За інтерпретацію авторів такий підхід дає підстави діагностувати чотири рівні за індексом шкали здоров'я (ІШЗ) і чотири рівні за індексом шкали способів життя (ІШСЖ).

Так, високий рівень ІШЗ та ІШСЖ – 32-27 б.; середній – 26-21 б.; низький – 20-14 б. і критично низький 13-8 б.

Проаналізуємо результати МТП за методикою «Оцінка способу життя та рівня здоров'я» Р. Страуба до і після виконання комплексного психологічного забезпечення психічного здоров'я обстежених.

Так, встановлено, що рівень психічного здоров'я у контрольної групи (КГ) –  $11,5 \pm 1,5$  б., що розцінюється як критично низький рівень. При цьому, найвищий рівень показників професійного здоров'я спостерігається, як в контрольній, так і в експериментальній групі за показниками духовного здоров'я.

Отже, аналіз результатів дослідження показав, що програма психологічного забезпечення професійного здоров'я МТП позитивно і суттєво впливає на 3 із 5 за блоком, який визначає ІШЗ показників експериментальної групи.

За результатами порівняльного аналізу показників методики Р. Страуба «Оцінка способу життя та рівня здоров'я» в адаптації Г. Залевського, отриманих у МТП контрольної і експериментальної груп встановлено наступне.

Після використання комплексної програми психологічного забезпечення професійного здоров'я відмічено позитивні зміни у МТП експериментальної групи у порівнянні із контрольною групою. Відбулось суттєве поліпшення щодо використання зарядки і фізичної активності, що зумовило підвищення показників до середнього рівня –  $23,9 \pm 2,7$  б. в експериментальній групі, у порівнянні із контрольною групою –  $10,1 \pm 1,9$  б. (при  $p \leq 0,05$ ).

Показник наступної позиції щодо превентивної практики підтримки здоров'я в експериментальній групі поліпшився з критично низького рівня в контрольній групі –  $13,2 \pm 1,8$  б. практично до середнього рівня –  $20,9 \pm 1,6$  б. (при  $p \leq 0,05$ ).

Інший блок – додаткові превентивні заходи зафіксовано у контрольній групі на критично низькому рівні –  $13,7 \pm 2,0$  б. При цьому, в експериментальній групі цей показник поліпшився хоча у межах низького рівня  $24,5 \pm 2,1$  б., при  $p \leq 0,05$ .

Особливість іншої змінної полягає в тому, що не суттєво змінилась позиція щодо вживання алкоголю, куріння, яка в обох групах спостерігається на середньому рівні, а саме у контрольній групі –  $22,4 \pm 3,3$  б. і в експериментальній групі –  $21,9 \pm 3,9$  б.

Отже, встановлено, що за змінними, які зумовлюють показник індексу шкали способу життя про ефективність використання комплексної програми психологічного забезпечення в експериментальній групі свідчить наступне. Так, три складових із п'яти суттєво поліпшились, у порівнянні з контрольною групою, з низького рівня  $16,78 \pm 1,7$  б. до середнього рівня  $20,98 \pm 2,0$  б. (при  $p \leq 0,05$ ).

Таким чином, за результатами оцінки показників МТП, які вказують на рівень ШЗ та ШСЖ з'ясовано, що після використання комплексної програми психологічного забезпечення у обстежуваних показники обох індексів суттєво поліпшились – у представників експериментальної групи у порівнянні з контрольною групою, при  $p \leq 0,05$ . При цьому, рівень психічного здоров'я експериментальної групи у порівнянні з контрольною групою, поліпшився на 40% і фізичного здоров'я – на 45%, що свідчить про ефективність комплексної програми психологічного забезпечення здоров'я. У підсумку ШЗ поліпшився на 39%, що свідчить про ефективність комплексної програми психологічного забезпечення здоров'я в МТП експериментальній групі.

Проаналізуємо результати оцінки показників МТП за методикою «Індекс ресурсності» до і після використання комплексної програми психологічного забезпечення професійного здоров'я обстежуваних.

Застосування комплексної програми психологічного забезпечення у МТП експериментальної групи свідчить про те, що у осіб експериментальної групи суттєво знизився рівень сум втрат –  $98,0 \pm 8,1$  б., у порівнянні з контрольною групою –  $109,0 \pm 4,4$  б. (при  $p \leq 0,05$ ).

Встановлено, що сума надбань в експериментальній групі суттєво перевищує аналогічний показник контрольної групи (на  $18,1$  б. при  $p \leq 0,05$ ).

Такі результати призвели до того, що істотно поліпшився індекс ресурсності з низького рівня у контрольній групі –  $0,61$  од. до  $0,87$  од. високого рівня в експериментальній групі.

Таким чином, за результатами порівняльного аналізу показників МТП контрольної і експериментальної груп встановлено ефективність застосування комплексної програми психологічного забезпечення. Так, встановлено, що вищий індекс ресурсності в експериментальній групі у порівнянні з контрольною групою, вказує на збалансованість у представників експериментальної групи життєвих негараздів і надбань за рахунок суттєвого збільшення надбань, що зумовлює високий рівень функціональних ресурсів особистості та суттєво менший вплив вразливих стресогенних чинників.

З метою визначення професійного вигорання МТП у осіб контрольної і експериментальної груп з'ясували вплив комплексного психологічного забезпечення на професійне здоров'я обстежуваних експериментальної групи з використанням методики «Професійне вигорання особистості» (К. Маслач, С. Джексон).

Порівняльний аналіз отриманих результатів контрольної і експериментальної груп свідчить про те, що завдяки використанню комплексної програми психологічного забезпечення професійного здоров'я у МТП відбулись суттєві позитивні зміни за 2 шкалами із трьох. Так, за шкалою емоційного виснаження у осіб експериментальної групи у порівнянні з контрольною групою показник поліпшився на 8,1-9,0 б. (з 29,4±3,5 б. емоційне виснаження знизилось до 21,3±2,2 б. при  $p \leq 0,05$ ).

Щодо показників деперсоналізації, то у контрольній групі спостерігається на високому рівні 16,4±2,2 б., а в експериментальній групі, після використання програми, вони поліпшились на 5 б. до 11,4±1,7 б. (при  $p \leq 0,05$ ). Тобто, використання комплексної програми психологічного забезпечення позитивно впливає на МТП, що свідчить про подолання симптомів деперсоналізації, усвідомлення своєї особистісної значущості. З'ясовано суттєве зниження показників емоційного виснаження та деперсоналізації до середнього рівня, що свідчить про позитивний вплив програми на професійне вигорання і рівень професійного здоров'я МТП.

З метою визначення ефективності використання програми психологічного забезпечення професійного здоров'я МТП в експериментальній групі здійснено порівняльний аналіз показників контрольної і експериментальної груп за методикою «Професійна життєстійкість». Так, рівень професійної включеності поліпшився з дуже низького – 12,1±1,8 б. у контрольній групі до середніх значень в ЕГ 18,6±2,1 б., при  $p \leq 0,05$ . Щодо рівня показників професійного контролю, то він з дуже низького в контрольній групі – 14,5±2,1 б.

підвищився до середнього рівня в експериментальній групі –  $18,7 \pm 1,9$ , при  $p \leq 0,05$ .

Завдяки позитивним змінам двох складових життєстійкості (ЖТСТ), загальний рівень професійної життєстійкості з  $38,5 \pm 2,9$  б. низького рівня зріс до  $54,0 \pm 2,2$  б. до нижчого за середній рівень, що свідчить про ефективність використання комплексної програми психологічного забезпечення професійного здоров'я в ЕГ МТП.

Стосовно чотирьох компонентів ЖТСТ, то вони в контрольній групі і експериментальній групі мають свої кількісні і якісні характеристики. Так, показник емоційного компоненту експериментальної групи МТП знизився із дуже високого рівня до  $23,9 \pm 3,4$  б. у КГ до середнього в ЕГ –  $18,7 \pm 1,8$  б., при  $p \leq 0,05$ . Стосовно мотиваційного компоненту, то цей компонент в експериментальній групі суттєво поліпшився до середнього рівня  $16,6 \pm 2,3$  б. з дуже низького у контрольній групі ( $9,9 \pm 1,1$  б.), при  $p \leq 0,05$ .

Тобто, такі позитивні кількісні і якісні зміни мотиваційного компоненту в експериментальній групі свідчить про суттєвий позитивний вплив на ЖТСТ, професійне здоров'я МТП і ефективність професійної діяльності.

Рівень професійного компоненту ЖТСТ в умовах півторарічної війни з дуже низького рівня у контрольній групі –  $9,4 \pm 1,4$  б. суттєво змінився в експериментальній групі –  $10,9 \pm 1,2$  б. (при  $p \leq 0,05$ ), що свідчить про позитивний вплив комплексної програми психологічного забезпечення професійного здоров'я в експериментальній групі.

Таким чином, за результатами порівняльного аналізу показників методики «Професійна життєстійкість» встановлено, що особливістю позитивних змін складових у МТП в експериментальній групі є те, що суттєво підвищився рівень професійного контролю і професійної включеності. Також позитивно змінився емоційний компонент, показники якого знизились до середнього рівня, поліпшився мотиваційний і професійний компоненти в обстежуваних.

Представимо аналіз результатів самооцінки впливу компонентів на рівень професійного здоров'я за анкетною «Чинники професійного здоров'я» МТП до і після використання комплексної програми психологічного забезпечення професійного здоров'я. Про це свідчать результати порівняльного аналізу професійного здоров'я МТП контрольної і експериментальної груп.

Так, психологічний компонент професійного здоров'я поліпшився у обстежуваних з  $6,53 \pm 0,45$  б. до  $4,5 \pm 0,31$  б., тобто до середнього рівня, при  $p \leq 0,05$  у експериментальній групі.

З'ясовано, що в експериментальній групі компонент фізичного здоров'я суттєво знизився з  $6,1 \pm 1,04$  б. до  $4,6 \pm 0,49$  б., при  $p \leq 0,05$ . Це відбувається під впливом комплексу активних фізичних вправ, що позитивно впливають на дихальну, серцево-судинну і у цілому на всі функціональні системи організму.

Стосовно соціального компоненту, то він практично не змінився в експериментальній і контрольній групах відповідно –  $7,41 \pm 0,92$  б. і  $7,0 \pm 0,72$  б.

Негативний вплив професійного компоненту в експериментальній групі суттєво знизився у порівнянні з контрольною –  $8,64 \pm 1,3$  б., в експериментальній групі –  $7,3 \pm 1,9$  б., при  $p \leq 0,05$ .

При цьому, у МТП експериментальної групи суттєво поліпшилися мотиви до професійної діяльності, взаємодії з партнерами і колегами, більш адекватними виявилися рішення у залежності від обставин. Водночас, найбільш негативні впливи на МТП – це погіршення соціально-економічного становища в країні, негативні впливи зовнішніх факторів, які посилюються.

Особливе значення поряд з іншими компонентами професійного здоров'я належить ресурсному компоненту, від якого залежить використання внутрішніх і зовнішніх ресурсів для підтримання і забезпечення високого рівня професійного здоров'я. Нами встановлено, що ресурсний компонент експериментальної групи поліпшився з  $7,34 \pm 1,7$  б. до  $6,2 \pm 1,27$  б. при  $p \leq 0,05$ . Стосовно зовнішніх ресурсів, то вони поліпшились в експериментальній групі за такими змінними як: підтримка сім'ї, партнерів, колег, друзів. Водночас труднощі у використанні зовнішніх ресурсів пов'язані з наявністю фінансових проблем, рівнем соціально-правового захисту в країні.

Таким чином, встановлено, що використання комплексної програми психологічного забезпечення професійного здоров'я виявилось ефективним і позитивно впливає на компоненти професійного здоров'я. У першу чергу, це стосується компонентів психічного та фізичного здоров'я, мотиваційного компоненту, що зумовлює поліпшення внутрішніх ресурсів, і у цілому позитивно впливає на рівень професійного здоров'я МТП експериментальної групи у порівнянні із контрольною групою.

### **Висновки з даного дослідження**

#### **і перспективи подальших розвідок у даному напрямі**

За результатами порівняльного аналізу оцінок показників експериментальної і контрольної груп менеджерів торговельних підприємств визначено комплекс методик для діагностики рівня



професійного здоров'я обстежуваних і показання щодо застосування авторської програми психологічного забезпечення професійного здоров'я представників експериментальної групи та визначено її ефективність.

Доведено, що про ефективність впливу програми психологічного забезпечення обстежуваних свідчать позитивні зміни показників методик, які діагностують рівень професійного здоров'я менеджерів торговельних підприємств експериментальної групи. Це підтверджується суттєвим поліпшенням загального індекса шкали здоров'я та його змінних, які у порівнянні з контрольною групою в експериментальній досягли: а) високого рівня духовного здоров'я та середнього рівня психологічного і фізичного, а також фізичної активності і зарядки, використання превентивних практик здоров'я, що зумовило середній рівень загального індексу шкали способу життя; б) поліпшився індекс ресурсності до середнього рівня за рахунок суттєвого приросту суми надбань і зниження суми втрат; в) суттєво знизилися показники професійного вигорання за шкалою емоційного виснаження і деперсоналізації, які досягли середніх величин; г) підвищилися до середніх показників як загальний рівень професійної життєстійкості, так і його складові – професійна включеність і професійний контроль, а також істотно знизився емоційний компонент і зросли до середніх значень мотиваційний і професійний компоненти; д) суттєво знизився вплив на професійне здоров'я менеджерів: психологічних, фізичних і ресурсних чинників, що зумовило поліпшення професійного здоров'я менеджерів торговельних підприємств експериментальної групи з низького рівня до середнього.

Перспективою подальшого наукового пошуку є створення програми дистанційного дослідження психодіагностичного інструментарію професійного здоров'я, накопичення емпіричних даних та розроблення й апробація індивідуальних психокорекційних програм в системі психологічного забезпечення професійного здоров'я фахівців в особливих умовах діяльності.

### Література

1. Болтівець С.І. Здоров'я психічне. Енциклопедія Сучасної України. Київ : Ін-т енциклопедичних досліджень, 2010. Т. 10. С. 491-499.
2. Болтівець С.І. Психогігієна як дисциплінарний напрям психологічної науки. *Психологія і суспільство*. 2020. № 3(81). С. 33-52.
3. Галецька І., Сосновський Т. Психологія здоров'я. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. 2006. 338 с.

4. Карамушка, Л. Психічне здоров'я: сутність, основні детермінанти, стратегії та програми забезпечення. *Psychological Journal*. 2021. 7(5). С. 26–37. DOI:<https://doi.org/10.31108/1.2.7.5.3>.
5. Карамушка Л.М., Креденцер О.В., Терещенко К.В. Методики дослідження психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій. Психологічний практикум. Київ. 2023. 76 с.
6. Карпенко Т.М. Психологічне здоров'я: професійні ризики і здоров'я психолога в системі освіти. *Актуальні проблеми психології : Зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / за ред. С.Д. Максименка*. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка. Том 7. Екологічна психологія. Вип. 49. 2020. С. 57-64.
7. Коқун О.М., Корніяка О.М., Панасенко Н.М. та ін. Сприяння підвищенню життєстійкості фахівців соціономічних професій : методичні рекомендації. За ред. О.М. Коқуна. Київ-Львів : Видавець Вікторія Кундельська, 2021. 84 с.
8. Корольчук М.С., Крайнюк В.М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Ніка-Центр. 2012. 580 с.
9. Креденцер О.В. Теоретичний аналіз основних підходів до визначення поняття «здоров'я» в психології. *Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. Том I : Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія. Вип. 55. 2020. С. 34-42.
10. Ложкін Г.В., Коцан І.Я., Мушкевич М.І. Психологія здоров'я людини. За ред. І.Я. Коцана. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. 2011. 430 с.
11. Потапчук Є.М. Соціально-психологічні основи збереження психічного здоров'я військовослужбовців дис. ... докт. психол. наук : 19.00.01. Хмельницький, 2003. 323 с.
12. Савчин М.В. Духовна парадигма психології.: монографія. Київ. 2013. 252 с.
13. Сафін О.Д., Кравченко О.О., Міщенко М.С. Збереження психічного здоров'я у фахівців інклюзивно-ресурсних центрів : монографія. Умань : Візаві. 2020. 213 с.
14. Myronets, S., Voitenko, E.; Kaposloz, H., Zazymko, O., & Osodlo, V. Influence of Characteristics of Self-actualization and Coping Behavior on Resistance of Teachers to Professional Stressors and Emotional Burnout. *International Journal of Organizational Leadership*, 2021. 10 (1), 1-14.

15. M. Korolchuk, V. Korolchuk, S. Myronets, S. Boltivets Y. Pozdnyshv Comparative characteristics of stress-resistant and non-stress-resistant individual profiles / Propositos Y Representaciones, 2021. T. 9, SI, e1102. DOI: 10.20511/pyr2021.v9nSPE2.1102.

### References

1. Boltivets S.I. Zdorovia psykhične. Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy. Kyiv: In-t entsyklopedychnykh doslidzhen, 2010. T. 10. S. 491-499.
2. Boltivets S.I. Psykholohiia yak dystyplinarnyi napriam psykholohichnoi nauky. Psykholohiia i suspilstvo. 2020. № 3(81). S. 33-52.
3. Haletska I., Sosnovskiy T. Psykholohiia zdorovia. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka. 2006. 338 s.
4. Karamushka, L. Psykhične zdorovia: sutnist, osnovni determinanty, stratehii ta prohramy zabezpechennia. Psychological Journal. 2021. 7(5). S. 26-37. DOI:<https://doi.org/10.31108/1.2.7.5.3>.
5. Karamushka L.M., Kredentser O.V., Tereshchenko K.V. Metodyky doslidzhenia psykhičnogo zdorovia ta blahopoluchchia personalu orhanizatsii. Psykholohichniy praktykum. Kyiv. 2023. 76 s.
6. Karpenko T.M. Psykholohične zdorovia: profesiini ryzyky i zdorovia psykholoha v systemi osvity. Aktualni problemy psykholohii: Zb. nauk. prats Instytutu psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy / za red. S.D. Maksymenka. Kyiv: Instytut psykholohii imeni H.S. Kostiuka., Tom 7. Ekolohična psykholohiia. Vyp. 49. 2020. S. 57-64.
7. Kokun O.M., Korniiaka O.M., Panasenko N.M. ta in. Spriannia pidvyshchenniu zhyttestiikosti fakhivtsiv sotsionomichnykh profesii: metodychni rekomendatsii. Za red. O.M. Kokuna. Kyiv-Lviv: Vydavets Viktoriia Kundelska, 2021. 84 s.
8. Korolchuk M.S., Krainiuk V.M. Sotsialno-psykholohične zabezpechennia diialnosti v zvychaynykh ta ekstremalnykh umovakh: Navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv. Kyiv: Nika-Tsentr. 2012. 580 s.
9. Kredentser O. V. Teoretychnyi analiz osnovnykh pidkhodiv do vyznachennia poniattia «zdorovia» v psykholohii. Aktualni problemy psykholohii : zb. nauk. prats In-tu psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy. Tom I : Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia. Sotsialna psykholohiia. Vyp. 55. 2020. S. 34-42.
10. Lozhkin H. V., Kotsan I. Ya., Mushkevych M. I. Psykholohiia zdorovia liudyny. Za red. I. Ya. Kotsana. Lutsk: RVV “Vezha” Volyn. nats. un-tu im. Lesi Ukrainky. 2011. 430 s.
11. Potapchuk Ye.M. Sotsialno-psykholohichni osnovy zberzhennia psykhičnogo zdorovia viiskovosluzhbovtiv dys. ... dokt. psykhol. nauk : 19.00.01. Khmelnytskyi, 2003. 323 s.
12. Savchyn M. V. Dukhovna paradyhma psykholohii.: monohrafiia. Kyiv. 2013. 252 s.
13. Safin O. D., Kravchenko O. O., Mishchenko M. S. Zberzhennia psykhičnogo zdorovia u fakhivtsiv inkliuzyvno-resursnykh tsentriv : monohrafiia. Uman : Vizavi. 2020. 213 s.
14. Myronets, S., Voitenko, E.; Kaposloz, H., Zazymko, O., & Osodlo, V. Influence of Characteristics of Self-actualization and Coping Behavior on Resistance of Teachers to Professional Stressors and Emotional Burnout. International Journal of Organizational Leadership, 2021. 10 (1), 1-14.
15. M. Korolchuk, V. Korolchuk, S. Myronets, S. Boltivets Y. Pozdnyshv Comparative characteristics of stress-resistant and non-stress-resistant individual profiles / Propositos Y Representaciones, 2021. T. 9, SI, e1102. DOI: 10.20511/pyr2021.v9nSPE2.1102.